2026-2027 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI
11. SINIF TARİH DERSİ GÜNLÜK DERS PLANI
TAR.11.3.2 - 1908-1918 Yılları Arasında Yaşanan Kitlesel Göç ve Salgınlar

Eğitim Öğretim Yılı	2026-2027
Ders	Tarih
Sınıf	11. Sınıf
Ünite / Tema	3. Ünite: Savaşlar Sarmalında Osmanlı (1908-1918)
Konu	1908-1918 Yılları Arasında Gerçekleşen Kitlesel Göç ve Salgınlar
Öğrenme Çıktısı	TAR.11.3.2. 1908-1918 yılları arasında yaşanan kitlesel göç ve salgınların Osmanlı devlet ve toplum hayatına etkilerine ilişkin bakış açısı geliştirebilme
Süre / Takvim	6 × 40 dakika - 3-21 Mayıs 2027 (30, 31 ve 32. haftalar)
Ana Kaynak	MEB 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı, 3.2 bölümü, s. 308-325
Yardımcı Kaynaklar	Tarih Dersi Öğretim Programı (TYMM); 2026-2027 11. sınıf yıllık planı; 3.2 ders kitabı etkinlik cevapları; kitap içi harita, grafik, tablo, kaynak, görsel ve karekod içerikleri erişilebildiği ölçüde
Doğrudan Program Bileşenleri	SBAB11.1 Tablo, Grafik, Şekil ve Diyagram Okuma ve Yorumlama; SDB2.1 İletişim; KB2.7 Karşılaştırma; SDB3.3 Sorumlu Karar Verme; D9.2 Merhamet; D16.2 Sorumluluk; SDB1.3 Kendine Uyarlama (Öz Yansıtma); E2.1 Empati; E3.11 Özgün Düşünme; SDB2.3 Sosyal Farkındalık
Ünite Düzeyi Beceriler / Bileşenler	SBAB3.1 Tarihsel Bağlamsallaştırma; SBAB2 Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma; OB1 Bilgi Okuryazarlığı, OB2 Dijital Okuryazarlık, OB5 Kültür Okuryazarlığı; D9 Merhamet, D16 Sorumluluk, D19 Vatanseverlik
Disiplinler Arası İlişkiler	Biyoloji, Coğrafya, Sosyoloji
Yöntem / Teknik	Harita okuma, tarihsel empati, kavram kartı, beyin fırtınası, kaynak/kanıt analizi, grafik ve tablo oluşturma, karşılaştırma, tartışma, argüman-kanıt, haber-yorum yazma, sunum
Öğrenme Kanıtları	30. hafta: birinci/ikinci el kaynak inceleme formu; 31. hafta: geçmiş-günümüz veri karşılaştırma tablosu; 32. hafta: dönemin muhabiri bakışıyla özgün gazete haber-yorum köşesi ve öz değerlendirme
Materyaller	MEB ders kitabı, akıllı tahta, Balkan haritası, kavram kartları, kaynak analiz formu, grafik kâğıdı, karşılaştırma tablosu, gazete şablonu, renkli kalemler

ÖĞRENME ÇIKTISI VE SÜREÇ BİLEŞENLERİ

- a) 1908-1918 yılları arasında yaşanan kitlesel göç ve salgınların Osmanlı devlet ve toplum hayatına etkilerini birinci ve ikinci elden kaynaklardan inceler.
- b) 1908-1918 yılları arasında yaşanan kitlesel göç ve salgınlarla ilgili birinci ve ikinci elden kaynakları yorumlar.
- c) 1908-1918 yılları arasında yaşanan kitlesel göç ve salgınların etkilerini kaynaklara dayanarak çözümler.
- ç) 1908-1918 yılları arasında yaşanan kitlesel göç ve salgınların meydana geldiği dönemin koşullarını belirler.
- d) 1908-1918 yılları arasında yaşanan kitlesel göç ve salgınların etkileriyle günümüzde yaşanan kitlesel göç ve salgınların etkilerini karşılaştırır.
- e) 1908-1918 yılları arasında yaşanan kitlesel göç ve salgınların etkileriyle ilgili olarak dönemin koşulları çerçevesinde çıkarımda bulunur.
- f) 1908-1918 yılları arasında gerçekleşen kitlesel göç ve salgınların etkileriyle ilgili bakış açısını çıkarımlara dayanarak kendi ifadeleriyle yansıtır.
- g) Konuyla ilgili mevcut bilgilerini kullanarak kitlesel göç ve salgınların Osmanlı devlet ve toplum hayatına etkileri hakkında özgün bir ürün hazırlar.

DERS SAATİNİN GENEL DAĞILIMI

Ders	Kitap Sayfaları	Ana Çalışma
1. Ders	s. 308-313	Göç güzergâhı ve tarihsel empati; kavram kartları; millet sistemi ve Balkan göçlerinin nedenleri; Kaynak A-B ile neden-kanıt tablosu
2. Ders	s. 314-318	Balkan göçlerinin demografik verileri ve grafik; göç yolları; kolera-tifüs; salgın nedenleri; göçmen yardımları; Balkan göçlerinin koşulları ve etkileri
3. Ders	s. 319-321	Muhacir-mülteci ayrımı; iskân ve kurumlaşma; Hilâl-i Ahmer ve halk yardımları; karantina, aşı, temiz su ve sağlık tedbirleri
4. Ders	s. 322-324	Ekonomik ve toplumsal etkiler; göçmen istihdamı; I. Dünya Savaşı/Kafkas göçleri; tifüs-sıtma-kolera; geçmiş-günümüz karşılaştırması
5. Ders	s. 325 Uygulayalım	Demografik, ekonomik, insani-toplumsal ve siyasi-idari etkiler tablosu; argüman-kanıt tartışması; sınıf oylaması
6. Ders	s. 325 Değerlendirelim	Dönemin muhabiri bakışıyla gazete haber-yorum köşesi; kaynak kullanımı ve tarihsel bağlam; sunum, öz değerlendirme; 3.3 için kültürel miras broşürüne hazırlık

AYRINTILI ÖĞRETMEN UYGULAMA REHBERİ

1. Ders - MEB Ders Kitabı s. 308-313

Aşama / Süre	Öğretmenin Yapacakları	Öğrencinin Yapacakları	Kaynak / Ölçme
Harita ve empati - 7 dk	s. 308 haritasında Balkan şehirlerini, Selânik-Edirne-İstanbul hattını ve Anadolu yönlerini gösterir. “Bir Türk ailesi olsaydınız hangi güzergâhı seçerdiniz?” sorusunu yöneltir.	Haritada bir güzergâh çizer; ulaşım, güvenlik ve varış yeri gerekçesini açıklar. Göçte karşılaşılabilecek zorluk ve duyguları ifade eder.	MEB s. 308; E2.1 Empati
Kültürel köprü - 4 dk	Rumeli türkülerinin ayrılık, gurbet, kayıp ve vatan özlemi temalarını tarihsel yaşantıyla ilişkilendirir.	Bildikleri örnekleri paylaşır; türkudeki duygunun hangi tarihsel soruna karşılık geldiğini açıklar.	MEB s. 308; OB5
Kavram kartları - 8 dk	s. 309-310’da kolera örneğini model alarak karantina, göç, muhacir, salgın, mülteci, hudut ve tifüs kartlarını gruplara dağıtır.	Tanım-özellik-örnek-ilişkili kavramdan fark bölümlerini doldurur; grup kartlarıyla karşılaştırır.	MEB s. 309-310; kavram öğretimi
Millet sistemi ve göç zemini - 6 dk	s. 311-312 metni üzerinden etnik-dinî çeşitlilik, iskân politikası, milliyetçilik ve yeni ulus-devletlerin kuruluşu arasındaki ilişkiyi açıklar.	Göçün yalnız “savaş” değil, siyasi yapı ve nüfus politikalarıyla da ilişkili olduğunu neden-sonuç cümleleriyle belirtir.	MEB s. 311-312
Kaynak A-B çözümleme - 10 dk	s. 313 Kaynak A-B’yi ayrı gruplara verir; “neden - kaynak - kanıt cümlesi” tablosunu doldurtur. Kaynakların görüş ve iddialarını kaynak sahibine atıfla ifade ettirir.	Etnik homojenlik, şiddet/baskı, nüfus üstünlüğü, kimlik temelli dışlama, toprak/geçim kaybı gibi nedenleri kaynaktaki kanıt cümleleriyle eşleştirir.	MEB s. 313; kaynak analiz formu
30. hafta kanıtı - 5 dk	Birinci/ikinci el kaynak inceleme formunun kaynak türü, konu, neden-etki ve dönem koşulu bölümlerini başlatır.	İncelediği kaynağın türünü, temel iddiasını ve desteklediği göç nedenini yazar.	Yıllık plan; kaynak inceleme formu

2. Ders - MEB Ders Kitabı s. 314-318

Aşama / Süre	Öğretmenin Yapacakları	Öğrencinin Yapacakları	Kaynak / Ölçme
Veriyi grafiğe dönüştürme - 8 dk	s. 314 Tablo 3.2 ve Kaynak C’deki verilerle “Anadolu’ya göç eden - Balkanlarda kalan - hayatını kaybeden” kategorilerini grafiğe dönüştürür.	413.922, 870.114 ve 632.408 değerlerini kullanarak grafik çizer; verinin kaynağını belirtir.	MEB s. 314; SBAB11.1
Demografik sonuç - 5 dk	Grafiğin ne gösterdiğini “Balkanlarda nüfus dağılımı - Anadolu nüfusu - aile ve üretim kaybı - devlet yükü” ekseninde tartıştırır.	Grafikten en az üç sonuç çıkarır; sayı ile yorum arasındaki farkı korur.	MEB s. 314-315
Göç yolları - 5 dk	s. 315’te Selânik ve Edirne’nin toplama/sevk merkezi oluşunu; tren, gemi ve yaya güzergâhlarını haritayla ilişkilendirir.	Selânik-İzmir/Tekirdağ/Mersin veya Edirne-İstanbul/Gelibolu-Anadolu gibi örnek güzergâhları açıklar.	MEB s. 315; Coğrafya
Salgın nedenleri - 8 dk	s. 316’da kolera ve tifüsün yayılma koşullarını, göçmen/asker hareketliliğini, temiz su-gıda ve hijyen sorunlarını Kaynak Ç ile çözümler.	Salgın nedenlerini ulaşım, kalabalık, hijyen, sağlık personeli, karantina ve hasta sevki başlıklarında sınıflandırır.	MEB s. 316; Biyoloji
Yardım ve toplumsal etki - 7 dk	s. 317’de barınma, iaşe, sevk, halk yardımı ve Hilâl-i Ahmer faaliyetlerini inceler; D9.2 ve D16.2 ile dayanışma bağını kurar.	Devlet-halk-özel kuruluş iş birliğinin neden gerekli olduğunu örneklerle açıklar.	MEB s. 317; D9.2, D16.2
Balkan göçleri tablosu - 7 dk	s. 318’de dönemin koşulları, insan hayatındaki değişim, yeni yaşam koşulları, ekonomik zorluk ve devlet maliyeti tablosunu tamamlatır.	Her satıra en az bir kaynak temelli açıklama yazar; 30. hafta kaynak analiz formunu tamamlar.	MEB s. 318; 30. hafta öğrenme kanıtı

3. Ders - MEB Ders Kitabı s. 319-321

Aşama / Süre	Öğretmenin Yapacakları	Öğrencinin Yapacakları	Kaynak / Ölçme
İskân ve kurumlaşma - 8 dk	s. 318-319'dan devamla geçici barınma, muhacir komisyonları, 1913 İskân-ı Muhacirin Nizamnamesi ve 1914 Aşâir ve Muhacirîn Müdüriyeti Umumisini görevleriyle açıklar.	Kurum/uygulama - hangi soruna cevap verdi eşleştirmesi yapar.	MEB s. 318-319
Muhacir-mülteci - 7 dk	s. 319 Kaynak E'yi okuturarak dönemin idarî terminolojisindeki muhacir ve mülteci ayrımını belirletir.	Benzerlikleri ve farklılıkları tabloya yazar; tanımları Kaynak E'ye atıfla ifade eder.	MEB s. 319; kaynak yorumu
Sosyoekonomik yardımlar - 7 dk	s. 320 Kaynak F ve metin üzerinden gıda, kıyafet, barınma, iş, arazi ve Hilâl-i Ahmer yardımlarının etkisini sorgular.	Yardımların hayatta kalma, üretime katılım, dayanışma ve düzen açısından etkilerini açıklar.	MEB s. 320; SDB3.3
Toplum-kurum iş birliği - 5 dk	s. 321 Kaynak G'den hareketle afet/göç/salgında devlet, halk ve özel kuruluşların birlikte hareket etmesinin önemini tartıştırır.	Görev paylaşımı, hızlı yerel destek, mali/personel yükü ve dayanışma açısından gerekçe üretir.	MEB s. 321; D9.2, D16.2
Sağlık tedbirleri - 8 dk	s. 321 Kaynak Ğ üzerinden tecrithane, karantina, kaynatılmış su, temizlik duyuruları ve aşı uygulamalarını dönemin bilimsel imkânlarıyla ilişkilendirir.	Tedbirleri "önleme - tecrit - tedavi - bilinçlendirme" başlıklarına ayırır; ordu/halk/yönetim etkilerini yazar.	MEB s. 321; SDB3.3
31. hafta karşılaştırma hazırlığı - 5 dk	"Geçmişte / Günümüzde" tablosunun başlıklarını dağıtır: ulaşım, iletişim, sağlık altyapısı, karantina, aşı/ilaç, ekonomik/toplumsal etki.	Kaynaklardan geçmiş sütununa kanıt toplar; günümüz sütununu genel karşılaştırma cümleleriyle taslaklar.	Yıllık plan; KB2.7

4. Ders - MEB Ders Kitabı s. 322-324

Aşama / Süre	Öğretmenin Yapacakları	Öğrencinin Yapacakları	Kaynak / Ölçme
Ekonomik etkiler - 7 dk	s. 322'de barınma-iaşe-iskân giderleri, Ziraat Bankası kredileri, arazi/tohum/araç desteği ve istihdamı inceler.	Göçün kısa vadeli mali yükü ile uzun vadeli üretim/istihdam katkısını ayırır.	MEB s. 322
Uzun vadeli toplumsal etkiler - 6 dk	s. 323'te tarımsal araçlar, patates üretimi, dokuma sanayisi, yeni köyler, nüfus yapısı ve toplumsal kaynaşma ifadelerini çözümler.	Ekonomik, demografik ve toplumsal etkilerden birer örnek verir.	MEB s. 323
Kafkas göçleri - 8 dk	s. 323-324'te Sarıkamış sonrası Rus tehdidi, göç güzergâhları, Erzurum-Trabzon-Sivas-Samsun hattı ve doğu vilayetlerinden iç bölgelere sevki harita mantığıyla işler.	Göçün nedenini, başlıca güzergâhları ve yeni barınma/gıda/sağlık sorunlarını açıklar.	MEB s. 323-324; Coğrafya
I. Dünya Savaşı salgınları - 7 dk	Kaynak I ve s. 324 verileriyle tifüs, sıtma ve koleranın ordu/halk/devlet üzerindeki etkilerini; kinin ve yardım faaliyetlerini ele alır.	Halk-ordu-devlet üçlüsünde etkileri tabloya yerleştirir; dönemin sağlık sınırlılıklarıyla ilişkilendirir.	MEB s. 323-324; SDB3.3
Geçmiş-günümüz karşılaştırması - 8 dk	Göç ve salgınların geçmişteki etkileri ile günümüzdeki etkilerini "benzerlik / farklılık / neden" biçiminde karşılaştırır; kaynakta olmayan güncel ayrıntıyı zorunlu tutmaz.	Can kaybı, toplumsal kaygı, karantina, ekonomik aksama gibi benzerlikleri; sağlık altyapısı, aşı/ilaç, iletişim ve ulaşım kapasitesi gibi farklılıkları gerekçelendirir.	MEB s. 323; KB2.7
31. hafta kanıtı - 4 dk	Veri-karşılaştırma tablosunu kontrol eder: veriyi doğru dönüştürme, benzerlik-farklılık, tarihsel bağlam, gerekçeli çıkarım.	Tabloyu tamamlar ve bir çıkarım cümlesi yazar.	Yıllık plan; veri-karşılaştırma tablosu

5. Ders - MEB Ders Kitabı s. 325 Uygulayalım

Aşama / Süre	Öğretmenin Yapacakları	Öğrencinin Yapacakları	Kaynak / Ölçme
Dört etki alanı - 8 dk	Tahtada demografik, ekonomik, insani-toplumsal ve siyasi-idari etki alanlarını oluşturur. Önce bireysel, sonra grup çalışmasıyla tabloyu tamamlatır.	Her alana Balkan ve/veya Kafkas-I. Dünya Savaşı örneklerinden en az iki kanıt yerleştirir.	MEB s. 325; SBAB11.1
Kanıt seçimi - 6 dk	Öğrencilerin kullandığı sayı, kurum, kaynak ve örneklerin hangi sayfa/kaynağa dayandığını sorar.	Argümanını destekleyecek en az iki tarihsel kanıt seçer.	OB1; kaynak kullanımı
Tartışma grupları - 10 dk	Gruplara dört etki alanından birini seçtirir. “Neden diğerlerinden daha belirleyici?” sorusuna argüman hazırlatır.	Seçtiği etkinin önceliğini neden-sonuç ilişkisiyle savunur; karşı grubun sorusuna kanıtla cevap verir.	MEB s. 325; SDB2.1, SDB3.3
Sınıf oylaması - 6 dk	Grup sözcülerini dinletir; kanıt kalitesi ile kişisel tercihi ayırt ettirerek sınıf oylaması yapar.	Diğer grupların argümanlarını dinler; oyunu gerekçelendirir.	MEB s. 325
Bakış açısı yansıtma - 5 dk	“En belirleyici etki” konusunda tek doğru olmadığını; güçlü sonucun kaynak ve gerekçeye dayanması gerektiğini vurgular.	Kendi bakış açısını 3-4 cümleyle yazar; bir karşı kanıtı da belirtir.	TAR.11.3.2.f
Gazete görevi hazırlığı - 5 dk	Haber-yorum köşesi için başlık, tarih/yer, haber bölümü, yorum bölümü ve en az iki tarihsel kanıt şablonunu verir.	Bir göç/salgın olayı, iki kanıt ve haber başlığı seçer.	32. hafta ürün hazırlığı

6. Ders - MEB Ders Kitabı s. 325 Değerlendirelim

Aşama / Süre	Öğretmenin Yapacakları	Öğrencinin Yapacakları	Kaynak / Ölçme
Muhabir bakışı - 5 dk	Öğrenciden 1908-1918 döneminde yaşayan bir gazeteci rolüne girmesini ister; bugünkü dil ve kavramları döneme taşımamaya dikkat çeker.	Hangi yıl/şehir/olaydan yazacağını belirler; dönemin koşullarını kısa notlarla listeler.	E2.1; tarihsel bağlamsallaştırma
Haber bölümü - 9 dk	Haber kısmında kim-ne-nerede-ne zaman-ne oldu sorularını ve kaynaklara dayalı olguları ister.	Göçmen akını, salgın, sağlık/barınma tedbirleri ve yardım faaliyetlerini kaynaklara dayanarak haberleştirir.	MEB s. 325; kaynak kullanımı
Yorum bölümü - 8 dk	Yorumda göç/salgının halk, ordu ve devlet üzerindeki etkilerinden çıkarım yapılmasını; olgu ile yorumun ayrılmasını ister.	En az iki kanıttan hareketle kendi yorumunu oluşturur; tarihsel bağlamı açıkça belirtir.	E3.11; TAR.11.3.2.e-f
Akran kontrolü - 5 dk	İkili kontrol yaptırır: kaynak, bağlam, özgünlük, haber dili, çıkarım, yazım ve sunum.	Bir güçlü yön ve bir geliştirme önerisi verir; metnini düzeltir.	SDB1.3, SDB2.1
Sunum / öz değerlendirme - 8 dk	Kısa sunumlar alır; analitik dereceli puanlama ölçütleriyle geri bildirim verir ve öz değerlendirme uygular.	Haber-yorum köşesini sunar; öz değerlendirme formunu doldurur.	32. hafta öğrenme kanıtı
3.3’e hazırlık - 5 dk	Kitabın “Gelecek Derse Hazırlık” yönergesini verir: yaşanılan bölgede Osmanlı Dönemi kültürel miras unsurunu araştırıp broşür hazırlama.	Bir yerel kültürel miras unsuru seçer; araştıracağı kaynakları ve broşür başlıklarını planlar.	MEB s. 325; 3.3 köprüsü

KİTAP SORULARI VE ETKİNLİKLER İÇİN ÖĞRETMEN CEVAP ÇERÇEVELERİ

Kitap Sorusu / Etkinlik	Cevap Türü	Öğretmen İçin Kısa Cevap Çerçevesi
s. 308 - Örnek göç güzergâhı	Örnek	Üsküp → Selânik → Adalar Denizi → İzmir. Selânik önemli liman/toplanma merkezi olduğu için gerekçelendirilebilir. Alternatif olarak Edirne → İstanbul → Bursa hattı kullanılabilir.
s. 308 - Göçte zorluk ve duygular	Cevap çerçevesi	Uzun yürüyüş, ulaşım aracı bulamama, açlık-susuzluk-soğuk, güvenlik tehdidi, kalabalık barınma ve salgın, aileden ayrılma/eşyayı bırakma; korku, üzüntü, kaygı, çaresizlik ve güvenli yere ulaşma umudu.
s. 308 - Rumeli türküleri	Örnekler	“Manastır’ın Ortasında”, “Vardar Ovası”, “Arda Boyları”, “Bülbülüm Altın Kafeste”, “Çalın Davulları”; ayrılık, gurbet, kayıp ve vatan özlemi temaları.

Kitap Sorusu / Etkinlik	Cevap Türü	Öğretmen İçin Kısa Cevap Çerçevesi
s. 309-310 - Karantina	Kavram kartı	Bulaşıcı hastalığın yayılmasını önlemek için hasta/şüpheli kişilerin belirli süre ayrı tutulması; muayene, gözetim ve tecrit. Camilerde askerlerin tecridi ve göçmenlerin tecrithanelerde bekletilmesi örnek verilebilir.
s. 309-310 - Göç	Kavram kartı	Savaş, güvenlik veya geçim gibi nedenlerle yaşanan yerden başka yere hareket; bireysel/kitlesel, geçici/kalıcı olabilir ve nüfus dağılımını değiştirir.
s. 309-310 - Muhacir / mülteci	Kavram kartı	Kitabın dönemsel/idari kullanımına göre muhacir, antlaşmayla başka devlete bırakılan yerden Osmanlı ülkesine kalıcı iskân amacıyla gelen; mülteci ise savaşta fiilen işgal edilen yerden hudut gerisine geçici sığınan kişidir.
s. 309-310 - Salgın / tifüs	Kavram kartı	Salgın, bulaşıcı hastalığın kısa sürede çok kişiye/geniş alana yayılmasıdır. Tifüs bit-pire yoluyla bulaşan, kalabalık ve kötü hijyende hızla yayılan tehlikeli hastalıktır; kolera ve sıtmadan bulaşma yolu yönüyle ayrılır.
s. 313 - Göç nedenleri ve kanıt	Beklenen başlıklar	Etnik bakımdan homojen ulus-devlet kurma isteği; şiddet/baskı ve mallara el koyma; nüfus üstünlüğüyle siyasi hâkimiyet; din-etnik kimlik temelli dışlama; toprak/geçim kaybı; Osmanlı ordusunun yenilgisi ve yeni ulus-devletlerin kurulması.
s. 314 - Grafik verileri	Kaynak verisi	Anadolu'ya göç eden: 413.922; Balkanlarda kalan: 870.114; hayatını kaybeden: 632.408. Bu değerler kitapta Tablo 3.2 ve Kaynak C'ye dayandırılır.
s. 315 - Grafiğin sonuçları	Beklenen cevap	Balkanlarda Müslüman çoğunluğun sona ermesi/azınlıklaşma; bölgenin demografik yapısının değişmesi; Anadolu'da nüfus ve barınma-sağlık-iskân ihtiyacının artması; aile/üretim kaybı; Osmanlı'nın mali-idari yükünün artması.
s. 316 - Salgın nedenleri	Beklenen cevap	Uzun-yıpratıcı yolculuk, açlık-susuzluk, temiz su ve güvenli gıda eksikliği, kalabalık ve hijyen sorunu, yetersiz hastane/personel/malzeme, karantina tedbirlerinin aksaması, hasta asker/göçmen sevki, uygun olmayan defin koşulları.
s. 318 - Balkan göçlerinin/salgınların etkileri	Çıkarım	Zorunlu göç; ev-iş-mal kaybı ve aile ayrılığı; kalabalık barınmada hastalık riski; göç alan şehirlerde konut-sağlık-yardım ihtiyacı; geçmişte sınırlı sağlık/ulaşım imkânları; günümüzde daha hızlı ulaşım/iletişim ve gelişmiş sağlık altyapısı.
s. 318 - Koşullar ve maliyet tablosu	Beklenen cevap	Savaş, işgal ve güvenlik tehlikesi; yetersiz ulaşım-sağlık-barınma-gıda; ev/iş/mal kaybı ve aile parçalanması; geçici barınaklardan yeni köy/şehirlere iskân; iş-konut-arazi-tohum sıkıntısı; sevk-iaşe-sağlık-konut-arazi ve araç giderleri ile vergi muafiyetlerinin bütçe yükü.
s. 319 - Muhacir ve mülteci	Beklenen cevap	Benzerlik: yerinden olma ve yardıma ihtiyaç. Fark: muhacir antlaşmayla bırakılan yerden gelir, kalıcı iskân/yurttaşlık hedeflenir; mülteci fiilî işgalden hudut gerisine sığınır ve geri dönme ihtimali vardır.
s. 320 - Yardımların sosyoekonomik etkisi	Beklenen cevap	Hayatta kalma ve temel ihtiyaçların karşılanması; salgın-açlık-düzensizlik riskinin azaltılması; arazi/iş desteğiyle üretime katılım; toplumsal dayanışma; devlet kurumları ile Hilâl-i Ahmer koordinasyonu.
s. 321 - Devlet-halk-özel kuruluş yardımı	Beklenen cevap	İhtiyaçların devlet kapasitesini aşabilmesi; yerel ihtiyaçların hızlı belirlenmesi; yardımın geniş kitlelere ulaşması; gönüllülük/bağışlarla mali-personel yükünün azalması; birlik ve dayanışma.
s. 321 - Salgınların ordu/halk/yönetim etkisi	Üçlü tablo	Ordu: hastalık/ölüm ve savaş gücünde azalma, tahliye/tedavi yükü. Halk: kolera-tifüs, korku-yoksulluk, barınma/temiz su sorunu. Yönetim: hastane-baraka-tecrithane, karantina, temizlik duyuruları, su koruma, aşı ve ek bütçe/personel.
s. 322 - Göçmenlerin iş gücüne katılması	Beklenen cevap	Yardım/iaşe giderini azaltma; boş arazilerin işlenmesi ve tarımsal üretim; meslek ve becerilerin üretime aktarımı; pulluk/yaylı araba/patates gibi katkılar; dokuma sanayisi ve girişimcilik; uzun vadede üretim/vergi gelirinin güçlenmesi.
s. 323 - Geçmişten günümüze salgın karşılaştırması	Beklenen cevap	Her iki dönemde can kaybı, kaygı ve ekonomik aksama; her iki dönemde karantina ve sağlık tedbirleri. Günümüzde aşı/ilaç, modern hastane ve hızlı iletişim daha gelişmiştir; salgınlar her iki dönemde de sağlık sistemlerinde yeni düzenlemelere yol açar.
s. 324 - I. Dünya Savaşı yıllarında etkiler	Üçlü tablo	Halk: göç, açlık, salgın ve üretim kaybı. Ordu: tifüs vb. ile asker/savaş gücü kaybı, tedavi-tahliye-defin zorluğu. Devlet: sağlık-yardım-iskân-yeniden inşa giderleri, vergi/üretim kaybı, kereste-tohum-boş ev-nakit desteği.
s. 325 - Dört etki alanı	Tablo çerçevesi	Demografik: Balkanlarda Türk/Müslüman nüfus azalırken Anadolu arttı. Ekonomik: gelir merkezleri kaybı ve yüksek iskân/sağlık gideri; uzun vadede üretim katkısı. İnsani-toplumsal: can kaybı, aile ayrılığı, evsizlik, yoksulluk, dayanışma. Siyasi-idari: muhacir komisyonları, İskân-ı Muhacirin Nizamnamesi, Aşâir ve Muhacirîn Müdüriyeti, yurttaşlık/merkezîleşme.

Kitap Sorusu / Etkinlik	Cevap Türü	Öğretmen İçin Kısa Cevap Çerçevesi
s. 325 - Hangi etki daha belirleyici?	Örnek savunma	Cevap dosyası demografik etkileri örnek seçer: nüfus hareketinin üretim, vergi, asker, iskân ve siyasi kimliği etkilemesi; Balkanlarda 1.445.179 kişinin eski yerinde bulunmaması, 413.922 göç ve 632.408 ölüm verileri kanıt olarak kullanılır. Başka etki alanı da yeterli kanıtla savunulabilir.
s. 325 - Gazete haber-yorum köşesi	Ürün çerçevesi	Haber: dönemin yer/ tarih bilgisi, göçmen-yaralı-hasta akışı, barınma/sağlık tedbirleri, Hilâl-i Ahmer yardımları. Yorum: krizin insani, ekonomik ve idari boyutlarını kaynakla değerlendirir; en az iki tarihsel kanıt kullanılır.

FARKLILAŞTIRMA

- 30. hafta zenginleştirme: Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı göçlerine ilişkin birinci ve ikinci el kaynaklar karşılaştırılır; yaşanılan bölgeyle bağlantı kurulabiliyorsa yerel tarih verilerinden kısa araştırma metni hazırlanır.
- 30. hafta destekleme: Kısa birinci/ikinci el kaynak örnekleri ve yapılandırılmış “kaynak türü - neden - etki - kanıt” formu kullanılır.
- 31. hafta zenginleştirme: Osmanlı Devleti’nin kitlesel göçler karşısında aldığı önlemler, kurduğu kurumlar ve yürüttüğü çalışmalar karşılaştırmalı tablo veya dijital pano ile sunulur.
- 31. hafta destekleme: Geçmiş-günümüz etkilerini karşılaştıran sade iki sütunlu tablo kullanılır; en az bir benzerlik ve bir farklılık yazdırılır.
- 32. hafta zenginleştirme: Dönemin muhabiri bakışıyla hazırlanan gazete haber-yorum köşesinde en az iki tarihsel kanıt ve farklı etki alanlarından en az iki boyut kullanılır.
- 32. hafta destekleme: Kısa kaynaklar, haber şablonu ve cümle başlangıçları verilir; bir neden, iki etki ve dönemin koşullarına ilişkin bir ifade kullanılması sağlanır.

9. ÖĞRETMEN YANSITMASI

☐ Öğrenciler göç ve salgınların etkilerini birinci/ikinci el kaynaklardan kanıtla açıklayabildi mi?
☐ Kaynakta verilen veri ile öğrencinin yaptığı yorum birbirinden açık biçimde ayrıldı mı?
☐ Harita ve göç güzergâhlarında mekân ilişkisi doğru kurulabildi mi?
☐ Muhacir-mülteci ayrımı, günümüz terminolojisine genellenmeden ders kitabındaki dönemsel çerçevede öğretilebildi mi?
☐ Salgınların ordu, halk ve devlet üzerindeki etkileri dönemin sağlık/ulaşım koşullarıyla ilişkilendirilebildi mi?
☐ D9.2 Merhamet ve D16.2 Sorumluluk, tarihsel yardım örnekleri üzerinden somutlaştırılabildi mi?
☐ Geçmiş-günümüz karşılaştırmasında benzerlik, farklılık ve gerekçe birlikte kullanıldı mı?
☐ Gazete haber-yorum ürünlerinde olgu-haber ile yorum ayrımı ve en az iki tarihsel kanıt görüldü mü?
☐ TAR.11.3.3’e geçiş için öğrenciler yaşadıkları bölgedeki Osmanlı kültürel miras unsurunu araştırmaya hazır mı?